

SAMMANFATTNING AV INTOLERANSENS PRIS

En socioekonomisk analys
av vit makt-rörelsen och Kungälvsmodellen

Eva Nilsson Lundmark & Ingvar Nilsson

Rapporten är framtagen på initiativ av Stiftelsen Teskedsorden och Stiftelsen Expo inom ramen för Kungälvsmodellen.

Rapporten är finansierad med medel från Stieg Larssons Stiftelse, Stiftelsen Natur & Kultur och Ungdomsstyrelsen.

Rapportförfattare:
Eva Nilsson Lundmark
Eva.lundmark@krutab.se

Ingvar Nilsson
i.nilsson@seeab.se

Sammanfattning:
Susanna Kull

Foto:
Stiftelsen Expo och Kungälv kommun

Grafiska illustrationer:
Ingvar Nilsson
Victoria Widmark

Formgivning:
Victoria Widmark

Redigering:
Redaktörspoolen

Vetenskaplig granskning:
Göran Dahl

Tryck:
Åtta.45 Tryckeri AB, Stockholm 2013

Förord

I stundens hetta och i skarpt läge sägs vår förmåga till handlingskraft och ledarskap visa sig, och nog kan det vara så. Kungälvs kommun har vid flera tillfällen ställts inför skarpa lägen skapade av extremister och våldsvärkare. Här mördades John Hron en sommarnatt 1995. Här misshandlades Kyriakos nära nog till döds vid en busshållplats ett år senare, och på samma plats misshandlades år 2002 av samma skäl och av samma gängbildning en kvinna som hämtade sin dotter från förskolan. Vid upprepade tillfällen har gäng ställts mot gäng beväpnade med batonger, knivar och slagträn. Alltihop fasansfulla exempel på skarpa lägen med långvariga trauman i kölvattnet, och krav på handling och ledarskap. Men en handling i stunden är i bästa fall för stunden och sällan för framtiden. Fackeltåg, stormöte och krismöte står inte i motsats till det långsiktiga arbetet, men det gäller att inse att det verkliga ledarskapet ligger i att bygga upp långsiktighet och uthållighet.

När den första tidens adrenalinpåslag minskat, chocken och sorgen dämpats och minnena börjat blekna är risken stor att man glömmer bort de djupa rötterna bakom våldsdåden, man börjar om på ny kula och tappar fokus på de strukturella grunderna till problemet. I det som idag är Kungälvs kommun har det funnits nazistiska grupperingar från tiden före andra världskriget. På ytan har det sett ut som om de kommit och gått, men därunder finns

en kontinuitet som på 90-talet hjälpte till att skapa nya grupperingar vars rester fortfarande är närvarande.

Det var en lång rad extremt olyckliga sammanträffanden som ledde till dödsmisshandeln av John Hron. Men ingen kan säga att det var en osannolik tillfällighet att det inträffade i Kungälv. Denna insikt – tillsammans med modet att erkänna det egna ansvaret – gav upphov till ett mycket långvarigt arbete för att i grunden förändra de extremistbringande strukturerna i närsamhället. Arbetet är inte klart och kommer aldrig bli det heller, men det ger resultat. Det finns inga nazistiska organisationer aktiva i Kungälv och heller inga informella gäng. Det har tagit många år att komma hit och mycket tid och pengar har investerats. Därför är det mycket glädjande att kunna presentera denna rapport som visar att den samhällsekonomiska nyttan av arbetet uppgått till mer än en kvarts miljard för en kommun av Kungälvs kommuns storlek.

Bortanför den siffran ligger det som inte kan mätas i pengar i form av upplevd trygghet, minskad utsatthet och – kanske viktigast av allt – mindre hat. Kommun betyder gemenskap och Kungälvsmodelsens största framgång är dess förmåga att få elever med vitt skilda bakgrunder att sitta tillsammans, lära sig tillsammans och leva tillsammans.

Magnus Gyllestad, Kommunchef Kungälvs kommun

Camilla Nagler, Generalsekreterare Stiftelsen Teskedsorden

Daniel Poohl, VD och chefredaktör Stiftelsen Expo

1 Inledning

På kvällen den 16 augusti 1995 invid Ingetorpssjön nära Kode utanför Kungälv misshandlas den 14-årige John Hron till döds av fyra äldre ungdomar, samtliga med nynazistiska sympatier. Efter att först ha sparkats och slagits medvetlös slängs John Hron i vattnet. Dödsmisshandeln kan bara beskrivas som sällsynt rå och förövarna döms följaktligen till mord respektive grov misshandel.

Detta får aldrig hända igen

Mordet på John Hron blir ett av de mest uppmärksammade och chockerande våldsbrott med nynazistiska förtecken som Sverige drabbas av under 90-talet. Ett fruktansvärt brott som följaktligen väcker starka reaktioner, och krav på samhälle och beslutsfattare att omgående vidta kraftfulla åtgärder. Beslutsfattarna i Kungälv inser tidigt att här krävs åtgärder och engagemang som präglas av långsiktighet och samordning för att motverka att det hemska som hände den där augustikvällen aldrig någonsin får hända igen. Mordet på John Hron blir på så sätt startskottet på ett uthålligt arbete i Kungälv kommun, i syfte att motverka intolerans och rasism. Det angreppssätt som man väljer är att gå till botten med orsakerna och de bakomliggande drivkrafterna för att en gång för alla sätta stopp, för både våldet och framväxten av den typ av extremist rörelser som vit makt-grupperingar kan räknas till. Under namnet Toleransprojektet, nationellt mer känt som **Kungälvsmodellen** och den benämning som vi fortsättningsvis använder i denna sammanfattning, pågår sedan 1995 arbetet med att helt enkelt eliminera jordmänen för denna typ av fenomen. En effekt av arbetet i Kungälv så här långt är att man idag inte längre behöver arbeta med att få unga att lämna högerextrema organisationer – detta eftersom rekryteringen av unga till den här typen av rörelser i princip har upphört.

Vårt uppdrag

På uppdrag av Teskedsorden, Stiftelsen Expo och Kungälv kommun, har vi tagit fram en socioekonomisk analys av Kungälvsmodellen i form av rapporten **Intoleransen pris**. Syftet med rapporten är att

beskriva de ekonomiska effekterna av en intolerant struktur som vit makt-rörelsen, och därmed också visa på värdet av att reducera eller förhindra uppkomsten av sådana rörelser på det vis man arbetar i Kungälv. Syftet är att så konkret som möjligt ge en bild av omfattningen och fördelningen av samhällskostnaderna som extremintoleranta rörelser med våldsutövning kan beräknas stå för. Vi har i en rad tidigare studier kunnat konstatera att som en effekt av våldet i det offentliga rummet uppstår höga och långvariga samhällskostnader som direkt och indirekt drabbar ett stort antal samhällsaktörer. Det handlar kort och gott om enorma summor av våra gemensamma resurser.

I rapporten synliggör vi detta genom att lägga till ytterligare en dimension av argument som många gånger väger tyngre än de sociala och mänskliga – de ekonomiska. Money talks, så ser den krassa verkligheten många gånger ut. Vad vi gör är att addera det socioekonomiska värdet av satsningar på förebyggande och långsiktiga åtgärder för att reducera och förhindra uppkomsten av vit makt-rörelsen, och jämför det med kostnaden för att inte ingripa.

Vår ambition är att skapa en förståelse hos beslutsfattare för vikten av att ha ett socialt investeringsperspektiv kring dessa frågor och se möjligheterna med förebyggande och långsiktiga satsningar. Att genom preventiva insatser förhindra eller reducera framväxten av extremintoleranta rörelser, som har utövandet av våld som en av sina grundpelare, är inte bara mänskligt önskvärt. Det är dessutom en utomordentligt lönsam affär för samhället om man betänker alternativen.

2. Kort om Kungälvsmodellen

Kungälvsmodellen startades 1995 med utgångspunkten att det finns intoleranta idéer i vårt samhälle och därmed en jordmån för rasism och annan intolerans. Det handlar om attityder och värderingar med stundtals ganska betydande utbredning. I dess mest accentuerade form skapar detta en grogrund för rörelser som är grundade på nazistisk ideologi och vit makt-miljö. Kungälvsmodellens övergripande uppdrag handlar om ett långsiktigt och uthålligt arbete med att påverka dessa kollektiva attityder. Fokus för arbetsmodellen ligger på att motverka antidemokratiska idéer och värderingar hos ungdomar. Det huvudsakliga målet är att de ska inse värdet av att delta i den demokratiska gemenskapen och stärka deras motstånd mot destruktiva och intoleranta beteendemönster. Visionen är att häva den sociala oron och på sikt stävja förekomsten av intolerans, samt att motverka våld, trakasserier och mobbning.

Arbetsmodellen består av tre huvudområden:

Splittrande aktiviteter; att skapa distans mellan ungdomsgrupperna genom att rikta in sig på de individer (följare) som finns runt kärngruppen. De senare har investerat mycket i sin sociala prestige och genom att skilja grupperna åt går de också miste om den så nödvändiga uppmärksamheten som krävs för att de ska kunna upprätthålla sin ställning.

Framtidsfokusering; att systematiskt lägga grunden till en positiv framtidsbild. Helt enkelt att den unga individen ser sin plats i det framtida samhället, såväl i ett socialt sammanhang som på arbetsmarknaden.

Resocialiserande aktiviteter; att yrkesliv och fritid bildar en naturlig ram för ett harmoniskt liv som samhällsmedborgare.

En tredje del i modellen handlar därför om att erbjuda olika vägar till en rik fritid med möjligheter till träning i socialt ansvarstagande, en viktig grund för att utveckla sin sociala kompetens.

Framgången med arbetet enligt Kungälvsmodellen har gjort att Stiftelsen Teskedsorden och Stiftelsen Expo nu arbetar med att sprida modellen till andra kommuner.

Det förebyggande perspektivet – en social bromsmedicin

Att arbeta förebyggande mot rasism och intolerans kan göras ur flera olika perspektiv. Ett reaktivt perspektiv är att angripa problemet då det uppstår med målsättningen att det inte ska förvärras. Som att få rökare att sluta röka. Ett proaktivt perspektiv är att undanröja förutsättningarna för att problemet överhuvudtaget ska kunna uppstå. Helt enkelt se till att ingen börjar röka. Det är också det sistnämnda som Kungälvsmodellen till så stor del präglas av, i form av förebyggande insatser mot rasism, intolerans och gängbildningar. Därtill utgör det ett långsiktigt och uthålligt perspektiv eftersom det finns en latent grogrund för intoleranta strömningar som under vissa omständigheter kan återkomma, växa till sig och blomma upp. Detta leder till ett behov av att kontinuerligt och långsiktigt arbeta för att eliminera intoleransens jordmån.

Vi tror att detta senare synsätt är meningsfullt för att förstå vad som hänt i Kungälv och vad som i bästa fall kan ske på andra platser i landet. Det är också så vi förstår och beskriver Kungälvsmodellen i denna rapport.

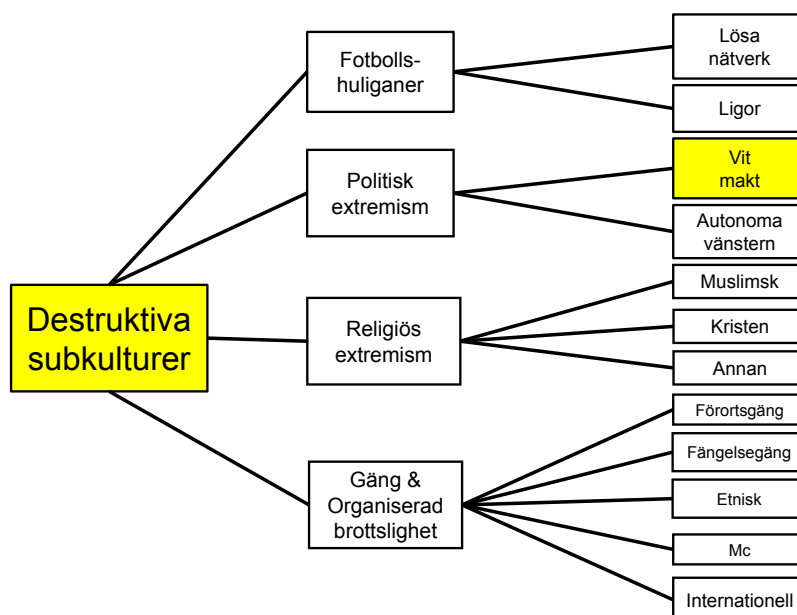

3. Värde av att eliminera jordmänen för destruktiva subkulturer

I vårt samhälle finns ett stort antal kulturella mönster. En del av dem är så unika och särskiljande att man kan tala om subkulturer i olika former, såsom etniska, religiösa, yrkesmässiga, intressebaserade och geografiska subkulturer. De flesta är godartade och handlar om identitet och tillhö-

righet. Vissa av dem är dock destruktiva i förhållande till de mål och värderingar som råder i det omkringliggande samhället. Figuren nedan illustrerar ett antal sådana destruktiva subkulturer.

På basis av den kartläggning som BRÅ och säkerhetspolisen gjort för perioden

¹ BRÅ-rapport 2009:15, *Våldsam politisk extremism*.

1999–2008¹ försöker vi i figuren nedan sammanfatta det brottspanorama som kan kopplas till vit makt-rörelsen när det kommer till misstankar om brott.

Under en tioårsperiod misstänks denna gruppering för i genomsnitt cirka 6 500 olika brott. Dessa brott är fördelade på 845 personer som vid sin brottsdebut är cirka 20 år gamla. Merparten av brotten (cirka 80 procent eller drygt 5 300) är icke politiskt motiverade brott, vilket indikerar något vi mött i tidigare studier; livet i vit makt-miljön tenderar att vara en inkörsport till en asocial och/eller kriminell livsstil.

Om man tittar på brottens fördelning på individer ser man att den genomsnittliga vit makt-personen under perioden begår 1,5 politiskt motiverade brott och 6,6 icke politiskt motiverade brott.

Inom vit makt-rörelsen skapas också egna uppfattningar om vad som är normalt. Det gäller inte minst förhållandet till våld, som uppfattas som ett relativt normalt inslag i vardagen. Våld används såväl för att upprätthålla den inre disciplinen, man slåss helt enkelt internt, som för att slå ner motståndare.

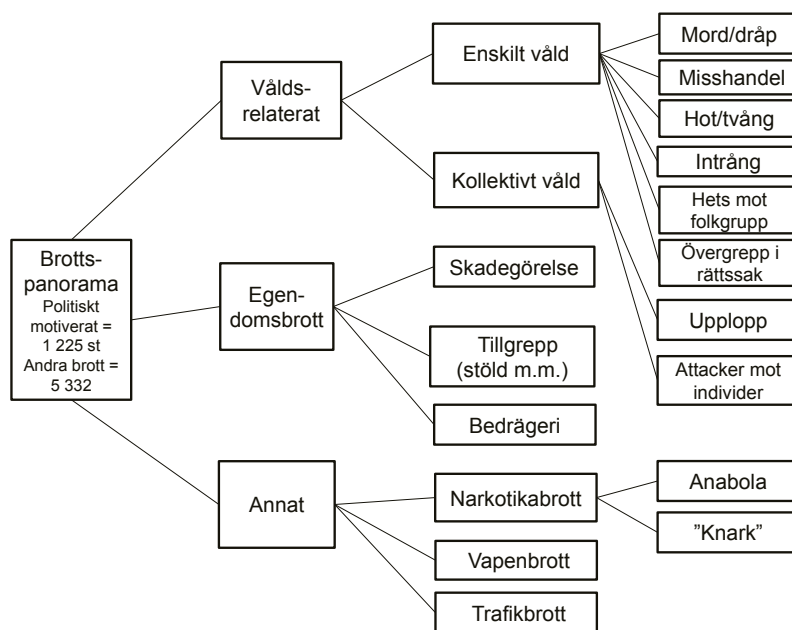
Några socioekonomiska konsekvenser

Vit makt-rörelsen genererar mängder av konsekvenser i samhället, vilka vi diskutera

rar löpande i rapporten med fokus på att beräkna de ekonomiska konsekvenserna. När vi identifierar och prissätter dessa kostnader konstaterar vi samtidigt att de många gånger är överraskande höga. Vi kan beräkna att:

- En misshandel som leder till livslånga men "måttliga skador" för ett offer som yttrar sig i en permanent kognitiv funktionsnedsättning kan generera samhällskostnader på nästan 5 miljoner kronor. Om misshandeln leder till invalidiserande effekter för ett offer kan de livslånga samhällskostnaderna bli närmare 50 miljoner kronor.
- En enda vit makt-anhängare med låg eller måttlig våldsnivå kan under en 10-15 årsperiod generera samhällskostnader på cirka 6 miljoner kronor.
- En samlad vit makt-struktur, om 15-20 personer, i en kommun kan under en 15-årsperiod skapa samhällskostnader på upp till 290 miljoner kronor.

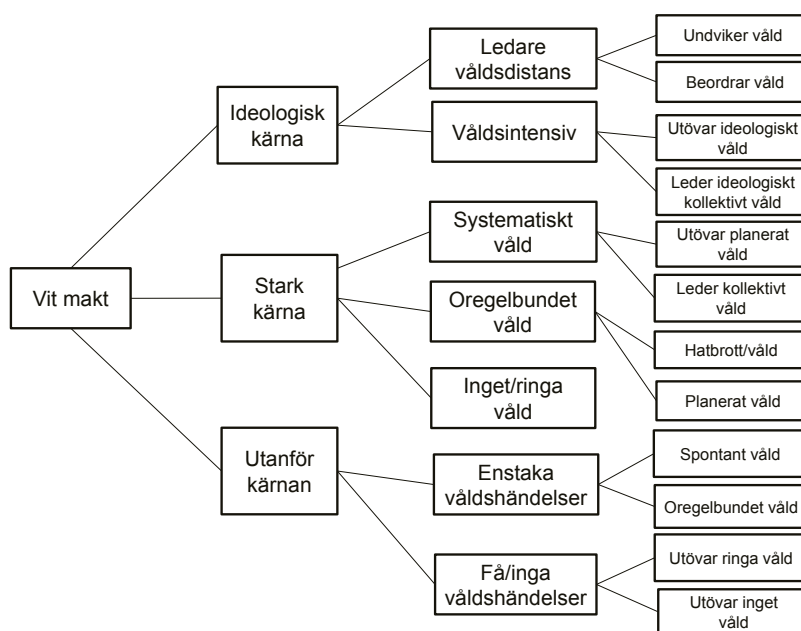
I rapporten diskuterar och visar vi hur dessa kostnader kan beräknas. På så sätt kan vi också visa vad det i varje fall rent principiellt kan vara värt att undvika dessa kostnader.

4. En vit makt-rörelse – dess struktur och medlemmar

Vit makt-rörelsen är i högsta grad heterogen både vad gäller graden av engagemang och ideologisk tro. Som illustreras i figuren nedan finns det ett antal personer som ingår i den ideologiska kärnan av verksamheten. En del av dem är starkt våldsintensiva, medan andra föredrar att distansera sig från våldet och ingå i den grupp som i sin ledarroll snarare uppmuntrar till och beordrar våldet. Utanför kärnan finns för-

modligen en ännu större grupp av individer, som glider in och ut ur rörelsen. Några av dem ansluter sig till rörelsen för att det finns ett legitimt utrymme för våldsutövning. Generellt verkar behovet av att tillhöra en organiserad outsiderstruktur² vara det avgörande – inte strukturen som sådan. Möjligtvis handlar detta om ett grundläggande mänskligt behov av tillhörighet och acceptans.

De olika former av våldsytringar som uppstår utövas av denna mix av olika personlighetstyper som finns i och kring en vit makt-rörelse.

Exempel på individer som lockas med

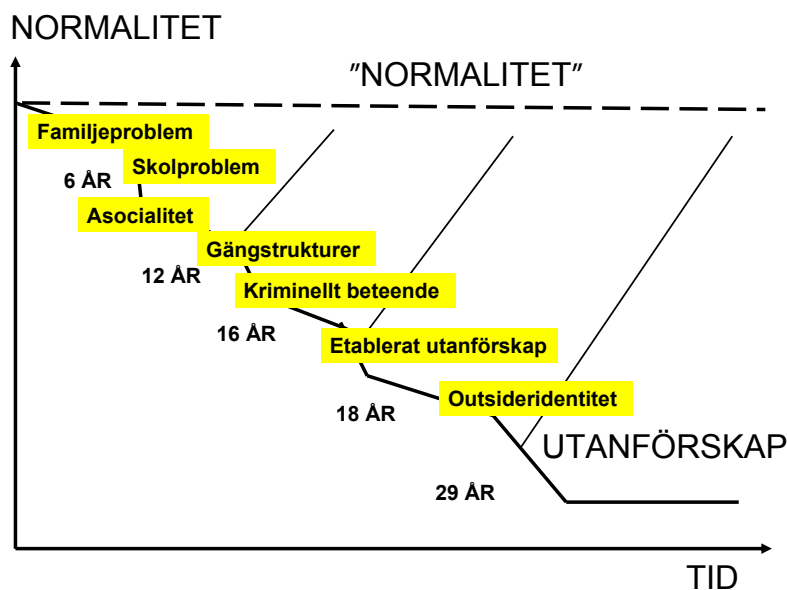
I rapporten beskriver vi ett antal mer eller mindre verklighetsbaserade typfall av individer och deras respektive resa in i och ut ur en vit makt-rörelse. Trots att vi vet att varje livsöde är unikt finns det ett antal gemensamma drag i de livsöden som konstitue-

rar unga unga mäns utanförskap i den form som vit makt-rörelsen utgör. Den bild som framträder av en representativ ung mans livsöde³ illustreras i figuren nästa sida.

I figuren illustreras också brytpunkter då resan mot utanförskap tenderar att accelerera för dessa individer. Under dagisperioden då den lille pojken inte fungerar som andra barn i grupp, vid skolstarten då han har svårt att sitta still och koncentrera sig, vid övergången från mellanstadiet till högstadiet då det stabila klassrummet byts ut

² Se Janssen, *Personlig dialektik*, Liber, 1981 för en intressant diskussion om outsider-begreppet.

³ Denna bild bekräftas också i en av de statliga utredningar som undersökt frågan, SOU 2010:15.

mot den ambulerande undervisningsformen, och så vidare tills han slutligen vid 18 års ålder lämnar gymnasiet med icke godkända betyg och därmed betydande svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Detta kan sägas vara en beskrivning som är giltig för majoriteten av de aktiva inom vit makt-rörelsen med tillägget att det finns undantag som bekräftar regeln. Personer som är långt från den bild av "losers" som ofta utgör en stereotyp för att skildra outsiderskulturer. Många gånger är det begåvade personer med god kommunikationsförmåga och inte sällan en hög social kompetens. Skälen till att de söker sig till vit makt-rörelsen kan finnas i den:

ideologiska förklaringen; de ideologiska rötterna är sprungna ur en likartad värdegrund i familjen, släkten och i de sociala nätverken som individen vistas i.

sociala förklaringen; deras sociala nätverk och kontakter präglas sedan tidig ålder av intolerans och den syn på överlägsenhet som utmärker vit makt-rörelsen.

psykologiska förklaringen; den goda barndomen och uppväxtmiljön är i stort bara yta. I själva verket präglas uppväxten

av emotionell misär och oempatiska familjemedlemmar.

psykiatriska förklaringen; en grundläggande personlighetsstörning av till exempel psykopatisk natur.

Man kan säga att då dessa enstaka individer dyker upp kolliderar schablonbilden med verkligheten. Även om det här inte är vår uppgift att gå till botten med denna paradox ser vi det som viktigt att belysa undantagen för att förstå de socioekonomiska effekterna av att inte utgå från den mediala schablonbilden av denna rörelse. Det kan leda tankarna fel då man diskuterar motstrategier.

Vår bild är att den dynamik som leder olika personer in i vit makt-rörelsen, trots en del nyanser i livsöden, är överraskande gemensam för de dussintals personer vi möter i denna studie, och har mött i tidigare studier av mer eller mindre organiserade utanförskapskulturer. Det handlar om en tidig och accelererande känsla av att inte tillhöra och befinna sig i ett utanförskap. Att ingå i en vit makt-rörelse blir då en möjlighet att få tillhöra en gemenskap och helt enkelt slippa känna sig utstött.

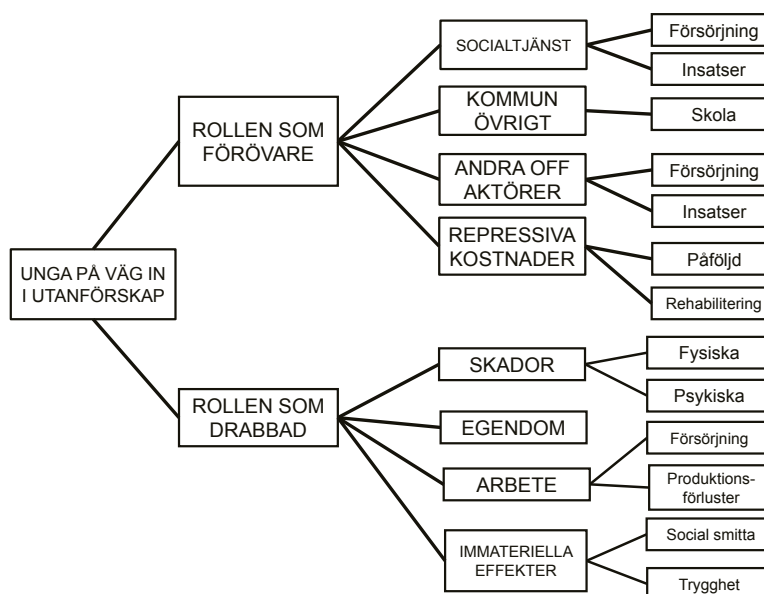
5. Våld som drabbar många på flera sätt

Det är många som drabbas när våld sker i det offentliga rummet. Vi har offer, anhöriga, vittnen och samhället i stort. Vi har förövare som i sin tur får olika rättsliga påföljder. I rapporten fokuserar vi i första hand på de mer direkta socioekonomiska effekterna för offer och förövare och som består av tre olika huvuddelar:

Produktionsförluster; uppstår till följd av att människor som helt eller delvis skulle kunna arbeta av olika skäl inte tas i anspråk och att deras BNP-bidrag då uteblir.

Välfärdsinsatser; prevention, vård eller rehabilitering som riktas mot den person det gäller. Insatser som kan vara av såväl vårdande och rehabiliterande natur (sjukvård) som av repressiv natur (fängelsestraff). Här ingår även den förstörelse och skadegörelse som kan uppstå.

Försörjningsinsatser; kostnader för att försörja marginaliserade människor. Det kan handla om allt från aktivitetsersättning eller a-kassa till sjukersättning.

6. Några bärande principer för våra beräkningar

För de socioekonomiska kalkyler som vi sedan 30 år arbetar med har vi etablerat ett antal bärande principer.

Den första är försiktighetsprincipen, vilket innebär att vi alltid ligger i underkant då vi beräknar utanförskapets kostnader och underskattar effekterna av en preventiv eller rehabiliterande insats.

Den andra principen är att ta bort sådant som i och för sig kanske är viktigt men som kan vara svårt att mäta i kalkylen. Exempelvis indirekta effekter för anhöriga, liksom det som i ekonomisk teori kallas ett urgröpt socialt kapital i form av diffusa effekter på samhället i stort, såsom minskad tillit och otrygghet.

En tredje princip är att förse våra analyser med en riskkalkyl kring en insats eftersom osäkerheten kring effekter av olika insatser är så stor. Detta är ett sätt att undvika fällan att överdriva positiva effekter av en insats och vi ställer frågor som vad händer om vi bara är hälften så bra? Vi kan också vända på frågeställningen genom att undersöka hur bra måste vi vara för att detta ska gå ihop socioekonomiskt på 5 år, på 20 år eller på ännu längre sikt? En tredje variant är att ställa frågan: Om vi bara lyckas med en enda av deltagarna – vilka socioekonomiska effekter uppstår då? Dessa modeller svarar dels mot försiktighetsprincipen, dels mot genomskinlighets- eller transparensprincipen där det grundläggande är att en läsare ska kunna förstå och kritiskt granska hur resultaten fås fram.

En fjärde princip är att vara medveten om att det handlar om storleksordningar, inte om exakta resultat. Området är för komplext för att göra anspråk på att ha den

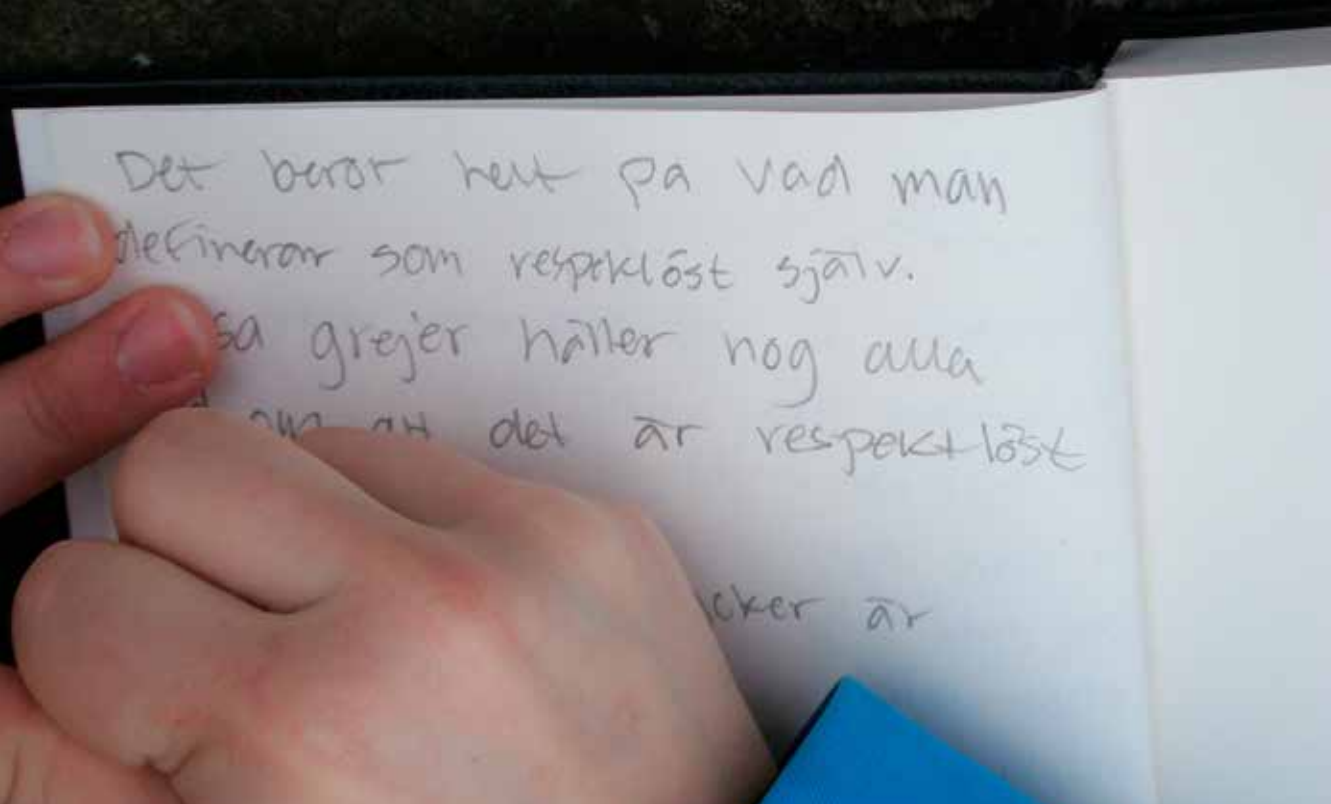
exakta sanningen. Även om vi är konkreta i våra räkneexempel måste resultatet ses som representativt för hur kostnaderna för ett tänkt förlopp kan se ut, utan att vi gör anspråk på exakthet i detaljerna.

Kalkylmodellens grundstenar

I arbetet med Intoleransen pris utgår vi från kalkylmodeller och data vi har från tidigare studier. Med detta som grund bygger vi en helt ny basmodell för kalkylerna, som också medger att ytterligare byggstenar kontinuerligt kan läggas till i takt med att vi tillägnar oss ny kunskap. Kalkylmodellen kan användas för att beräkna kostnaderna för:

- Enstaka situationer som överfall, miss-handel, rån etcetera.
- Större händelser som stora demonstrationer, manifestationer eller konfrontationer.
- Att följa hela livsförlopp för individer, ett ”från vaggan till graven”-perspektiv.
- Att följa en händelseutveckling inom en grupp av personer i destruktiva subkulturer, grupp- eller gängperspektivet.

För att kunna genomföra den socioekonomiska analysen särskiljer och beskriver vi hur dessa effekter fördelar sig inom ett antal olika områden, allt från somatiska och psykologiska effekter till vårdkonsumtion, sociala och strikt ekonomiska effekter. För att kunna synliggöra utanförskapets kostnader använder vi den trestegsmodell som är konstruerad för samhällsekonomiska analyser. Den innebär i korthet att vi identifierar utanförskapets olika effekter, kvantifierar dessa för att slutligen prissätta dem.

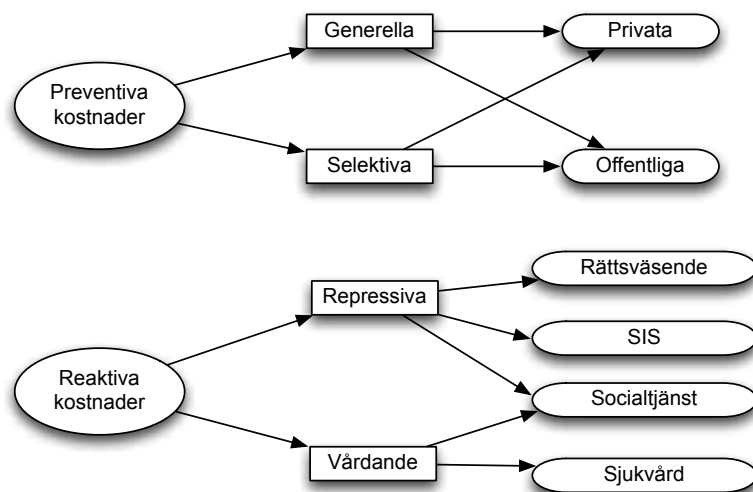

7. Våldets prislappar

Eftersom vår studie handlar om de socio-ekonomiska effekterna av intoleranta strukturer och vit makt-rörelsen, blir våldets ekonomiska effekter centrala. Vi anlägger här ett brett perspektiv där kostnaderna för våldet bildar ett komplext mönster av direkta och indirekta kostnader.

Våldets direkta kostnader

Till de direkta kostnaderna hör de preventiva insatser som görs för att förhindra våld, vilka kan delas upp i två delar. De generella insatser som görs för att förebygga våld som till exempel antimobbingsprogram i skolan eller förekomsten

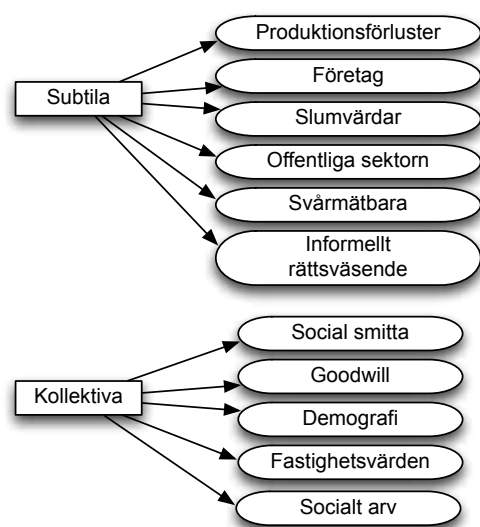

av närpolis i ett bostadsområde. De selektivt förebyggande insatser som riktar sig mot vissa målgrupper eller situationer, till exempel polisövervakning av fotbollsmatcher eller insatser mot krogvåldet.

De reaktiva kostnaderna för våldet kan i sin tur delas upp i repressiva kostnader respektive vårdande kostnader. Till de repressiva kostnaderna räknas samhällets olika insatser för att omhänderta, begränsa och bestraffa dem som utövar våldet. De vårdande kostnaderna drabbar naturligtvis i första hand sjukvården och socialtjänsten som har att ta hand om våldets offer med somatisk och psykiatrisk vård liksom olika former av socialt stödjande insatser.

Våldets indirekta kostnader

De indirekta kostnaderna utgör en komplex samling effekter som här delas upp i subtila respektive kollektiva kostnader.

Subtila kostnader kan handla om affärsidkare som får sina butiker förstörda till följd av det kollektiva våldet vid en vit makt-demonstration. Här ingår också produktionsförluster som uppstår till följd av våldet, vilka kan vara direkta genom att misshandlade människor inte kan arbeta.

Eller indirekta kostnader som till stor del är svårsmätbara och har att göra med fenomen som rädsla och otrygghet. Till exempel att antalet kroggäster minskar som en följd av att människor blir rädda för att råka ut för gatuvåld och därför stannar hemma.

Kollektiva kostnader handlar om sådana effekter som drabbar ett bostadsområde, stadsdel, eller hel kommun. I en stadsdel som har mycket våld sjunker värdet på det kollektiva varumärket – det blir en sorts goodwillförlust som kan omsättas i pengar.

Kostnader som synliggör vinsterna

Kostnaderna för en insats för att till exempel förebygga någon form av våld drabbar direkt en eller flera samhällsaktörer. De eventuella vinsterna av samma insats är betydligt mer otydliga och kommer, om de infaller, förmodligen att gynna ett flertal olika aktörer och ske under ett antal år någonstans i en diffus framtid. Ibland leder detta till att beslutsfattare säger att det blir för dyrt. Men vad är det som blir för dyrt? Att agera eller att avstå från att agera? Genom att identifiera och prissätta vad det egentligen kan komma att kosta om man väljer att avstå från att agera, kan man också, i varje fall rent principiellt, säga vad det kan vara värt att undvika dessa kostnader.

På samma sätt som vi använder oss av ett antal typfall för att beskriva hur en resa in i och ut ur en vit makt-rörelse kan se ut, använder vi fiktiva individers eller grupper livshistoria för att på samma sätt beräkna kostnader som kan kopplas till ett offer för en våldshändelse, till en enstaka persons respektive ett gängsvåldsutövande.

Typfall 1 – kostnader för ett offer vid en enskild våldshändelse

Erik är politisk aktivist på vänsterkanten och blir utsatt för misshandel av en eller flera personer ur vit makt-rörelsen. Han får ett antal rejäla slag i bröst och ansikte, sparkar i magen och mot huvudet. Slagen gör honom medvetlös och han transporteras med ambulans till akuten där hans hjärna röntgas med datortomografi. Efter

att ha vaknat ur sin medvetlöshet får han ligga kvar under övervakning. Kontusionsblödningar i hjärnvävnaden kan konstateras men ingen neurokirurgisk åtgärd krävs. Eftersom han inte visar synliga neurologiska men ser man heller inget rehabiliteringsbehov. Diagnosen blir en svår hjärnskakning och efter ytterligare något dygn skrivs han ut. Erik är sjukskriven under en lång tid efter misshandeln. När han väl återgår till arbetet fungerar han inte längre som vanligt, han har koncentrationssvårigheter och problem att fokusera på en arbetsuppgift någon längre tid. Under perioder går han arbetslös och sjukskriven, ibland med sjukpenning och ibland med försörjningsstöd. Han får smärtreaktioner och depressioner som gör att han med stor täthet besöker vårdcentral och öppenvårdspsykiatri. Socialt har Erik svårt att behålla sina vänner och blir en allt flitigare kroggäst

där alkoholen fungerar som medicin mot hans isolering. Han återvänder aldrig i full omfattning till arbetslivet utan erhåller så småningom permanent sjukersättning, och är därtill storkonsument av olika former av sjukvård, såväl somatisk som psykiatrisk.

Den misshandel som Erik har utsatts för vållar honom en dold och i princip osynlig hjärnskada som leder till långvariga eller permanenta kognitiva funktionsnedsättningar som även yttrar sig i ett förändrat beteende. De ekonomiska effekterna som misshandeln orsakar består dels av de vård- och rehabiliteringsinsatser av olika slag som görs kring Erik. Dels av de kostnader för förlorade produktionsvärden och för försörjning som uppstår till en följd av hans skada.

I tabellen nedan beskrivs de ackumulerade (summerade) kostnaderna för olika tidpunkter efter våldshändelsen. De totala kostnaderna under det första året efter

De långsiktiga kostnaderna för offer med kognitiva skador

	1 år	2 år	5 år	15 år	30 år	45 år
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	100 000	189 692	370 554	840 488	1 275 675	1 517 320
Kommun	0	15 409	48 083	132 980	211 600	255 255
Landsting	37 450	110 171	224 580	521 849	797 138	949 996
Rättsväsende	0	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	115 000	269 808	638 041	1 594 826	2 480 868	2 972 855
Summa	252 450	585 080	1 281 257	3 090 143	4 765 282	5 695 427

misshandeln uppgår till cirka 250 000 kronor. Den dominerande delen är produktionsförlusterna och försörjningskostnaderna för offret under hans sjukskrivningsperioder. Sett till en period på 45 år uppgår de totala socioekonomiska effekterna för Eriks del till knappt 6 miljoner kronor, som i princip fördelas på tre delar. Den första utgörs av de produktionsförluster som uppstår till följd av hans kognitiva funktionsnedsättning, totalt cirka 3 miljo-

ner kronor. Den andra delen handlar om hans sjukvårdskonsumtion med kostnader som uppgår till 1 miljon kronor. Den tredje delen består av försäkringskassans kostnader för först sjukpenning och därefter sjukersättning samt av kommunens periodvisa försörjningsstöd.

Typfall 2 – kostnader kopplade till en enstaka individs våldsutövande

Henkan möter redan som liten stora svårigheter i skolan och upplever tidigt en känsla av utanförskap. Han är utagerande med en svag impulskontroll, vilket gör att han under mellan- och högstadietiden hamnar i en mängd dramatiska situationer, ofta med våld inblandat. En avgörande händelse för honom är då han vid 13 års ålder blir förnedrad och misshandlad av ett gäng killar med invandrarbakgrund. Lite senare får han kontakt med och ansluter sig

till vit makt-rörelsen på orten. Han deltar i ett antal provocerade våldshändelser mot meningsmotståndare och några av dem leder till att motståndare får livslånga om än inte invalidiserande skador. Henkan blir under åren föremål för både socialtjänsten och polisens uppmärksamhet. Hans våldsutövning leder både till HVB-placeringar under ungdomsåren och gripanden och domar från rättsväsendets sida senare i livet. De samhällskostnader som Henkan kan beräknas förorsaka från 15 till 29 års ålder framgår av nedan tabell.

De socioekonomiska effekterna av ett våldsintensivt liv i vit makt 15-29 år

Ålder	15	16	17	22	15	29
Arbetsförmedling	0	0	0	45 595	0	199 386
Försäkringskassa	18 766	36 810	1 504 000	3 611 496	18 766	6 048 810
Kommun	104 480	197 152	489 386	1 603 901	104 480	3 381 863
Landsting	21 970	43 095	1 182 921	3 080 296	21 970	5 479 831
Rättsväsendet	42 056	82 494	164 832	2 141 493	42 056	5 721 112
Övriga	6 183	12 128	23 391	281 618	6 183	1 695 688
Produktionsvärde	47 000	92 192	2 922 324	8 150 114	47 000	15 209 469
Summa	240 454	463 872	6 286 854	18 914 513	240 454	37 736 161

De socioekonomiska effekterna av ett våldsintensivt liv i vit makt 15-29 år

Henkan i vårt exempel får här representera det lilla fåtal ytterst våldsbenägna personer som finns i en vit makt-miljö och som återkommande är föremål för myndigheternas uppmärksamhet. Enligt våra beräkningar kan vi då se att han genom sin livsstil fram till 29 års ålder skapar samhällskostnader på mellan 35 och 40 miljoner kronor. Den dominerande kostnadsbäraren är försäkringskassan, vilket kan ses som en följd av de kostnader som uppstår kring de offer som utsätts för Henkans olika våldshandlingar. Landsting och rättsväsendet bär båda kostnader på närmare 6 miljoner kronor för hela perioden. Den allra största posten är de produktionsförluster som uppstår både för Henkans del och för hans offer.

Typfall 3 – vit makt-rörelsens kostnader på gängnivå

I exemplet ovan diskuterar och beräknar vi kostnader som är kopplade till en enstaka persons våldsutövande. I själva verket skapar personer i en vit makt-miljö mängder av effekter på såväl grupp- som på samhällsnivå. Kostnader som är svårare att synliggöra än vad de individuella kostnaderna är. I rapporten gör vi emellertid några försök och tar bland annat hjälp av polisens prislista, då de sedan en tid tillbaka tar betalt för sin närvaro vid olika arrangemang. Genom att synliggöra de samhällskostnader som exempelvis en konfrontation mellan olika grupperingar kan leda till, medför det att medvetenheten ökar om vad denna typ av händelse faktiskt kostar. Att synliggöra kostnaderna visar också hur dessa fördelar sig på olika aktörer.

I tabellen nedan summerar vi vad en relativt måttlig kommendering med 40 poliser, fyra polishundar samt några timmars helikoptertid kan kosta. Vi ser då att prislappen för en sådan händelse uppgår till cirka 350 000 kronor.

Exempel på polisens kommenderingskostnad för en "måttligt stor" kommendering

Poliskommendering, exempel	
40 polismän en dag	294 400 kr
4 polishundar en dag	10 240 kr
1 polishelikopter 3 timmar	45 600kr
Totalkostnad	350 240 kr

Är denna summa då att betrakta som en liten eller stor kostnad? Svaret beror som alltid på vad man jämför med. Men om vi säger så här, om insatsen förhindrar att

en enda person inte drabbas av en typ av måttlig kognitiv funktionsnedsättning på grund av misshandel kommer insatsen kunna ge avsevärd avkastning på pengarna. Problemet är naturligtvis att vi aldrig vet om detta sker. Kalkylen ger oss bara en fingervisning om storleksordningarna på kostnader.

Större konfrontationer ger givetvis än mer omfattande konsekvenser än exemplet ovan. Till exempel uppgick enbart polisens kostnader för Salemkommenderingen 2010 till 2 712 215 kronor⁴. I tabellen nedan presenterar vi en tänkbar totalnota för denna typ av händelse.

Som avslutning på resonemanget kring kostnaderna för en större konfrontation likt Salemkommenderingen 2010 åskådliggör vi i diagrammet nedan hur kostnaderna procentuellt fördelar sig mellan olika

De ekonomiska effekterna av en större konfrontation eller demonstration

	extern kostnad	AF	FK	kommun	landsting	rättsväsendet	övrigt	prodvärde
polisens kommenderingskostnad	2 217 000					2 217 000		
förstörd butik	400 000		50 000				350 000	
måttlig misshandel	179 000	0	36 000	0	56 000	6 000	3 000	78 000
permanent skada	5 000 000		1 500 000	1 700 000	1 200 000		600 000	
en dömd en gång	6 000 000	200 000	400 000	500 000	300 000	800 000		3 800 000
en dömd flera gånger	8 000 000	100 000	500 000	700 000	300 000	2 600 000		3 800 000
tre gripna	327 000		0	0	0	255 000	0	72 000
räddningstjänst, socialtjänst	110 000			60 000	50 000			
åklagarutredning, polisutredning	350 000					350 000		
tids- och inkomstförluster allmänhet	140 000						140 000	
Summa externa kostnader	22 723 000	300 000	2 486 000	2 960 000	1 906 000	6 228 000	1 093 000	7 750 000

⁴ Uppgifter från länspolismästarens kansli i Stockholms län.

samhällssektorer. Vi kan då konstatera att den största kostnaden består av de produktionsförluster som uppstår, och som påverkar det gemensamma folkhushållet och Sveriges BNP negativt. Rättsväsendets kostnader uppgår till nästan en tredjedel av de totala kostnaderna. Kostnaderna för kommun, försäkringskassa och landsting kringlar intervallet 10 procent.

Tabell x.x Kostnadernas fördelning mellan olika aktörer till följd av en större konfrontation eller demonstration

Genomsnittlig årskostnad efter 1 år – andel

Typfall 4 – kostnaderna för en aktiv vit makt-rörelse under en 15–20-årsperiod

Rapportens kalkylarbete avslutas med att ge en bild av en tämligen hård för vit makt-organisation. Den består av en kärna på 15-20 personer och runt denna kärna finns ytterligare 20-30 personer. Varje eller vartannat år deltar gruppens medlemmar i någon mindre manifestation som leder till olika former av konfrontationer med

meningsmotståndare och/eller polisen. Under ett par tillfällen under tidsperioden deltar gruppen också i en större konfrontation. Gruppen utövar regelbundet våld; intern och extern misshandel förekommer liksom övergrepp med hatbrottsmotiv. Våld som vid minst ett tillfälle leder till invalidiserande skador. Skador av långvarig men icke invalidiserande art inträffar ungefär en gång vartannat år. Några av händelserna leder till fängelsestraff, i de flesta fall relativt korta, i några fall långvariga. Under ungdomsåren är förövaren föremål för statlig ungdomsvård liksom HVB-placeringar.

Totalt består gänget av mellan 35 och 50 personer och kommande kalkyl bygger bland annat på följande antaganden för detta gängs förehavanden under en femtonårsperiod:

- 2/3 står i vuxen ålder utanför arbetsmarknaden och hälften av dem försörjer sig då via försörjningsstöd och/eller sjukpenning.
- Vartannat år misshandlas en person av gänget på ett sådant vis att bestående om än inte allvarliga skador uppstår.
- Ett tjugotal personer misshandlas i ringa omfattning av gänget under kalkylperioden.
- Två personer i gänget döms till längre fängelsestraff, ett tiotal till kortare fängelsestraff.
- Två personerna i gänget utvecklar ett mer omfattande missbruk, en av dem med inslag av kriminalitet.
- Gängets medlemmar blir föremål för en mängd kollektiva preventiva och repressiva åtgärder från samhällets sida; länskriminalpolis, kriminalunderrättelsetjänst, större och mindre kommanderingar i anslutning till olika manifestationer och konfrontationer, tekniska skyddsåtgärder från samhällets sida, insatser av väktare, fältassistenter och så vidare.

Ett annat sätt att beskriva gruppen är att ge exempel på ett antal typkaraktärer som ingår i gruppen. Sammanlagt består gruppen av 35-50 personer, varav:

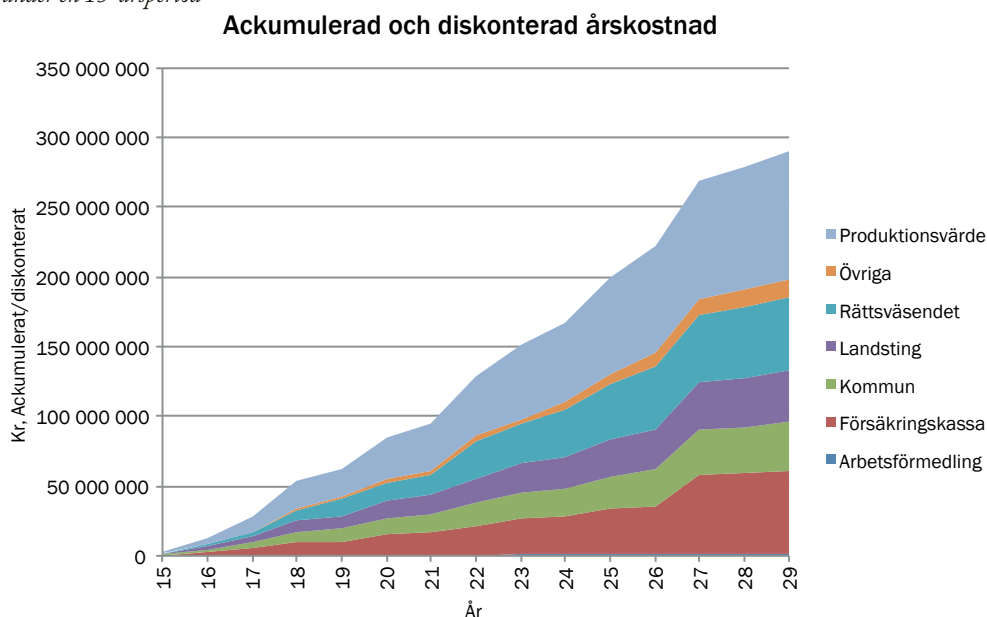
- 2-3 personer är grovt våldsamma individer
- 5-7 personer är relativt våldsamma individer
- 8-10 personer är måttligt våldsamma individer
- 8-10 personer är ringa våldsamma individer
- 12-20 är ej våldsamma individer

De två första grupperna utövar merparten av det våld som förekommer och får också

merparten av de påföljder som utdöms. Dessa två grupper har också en relativt stark utanförskapsidentitet. Grupp tre utövar lättare former av våld medan grupp fyra utövar nästan inget våld alls. Det är unga människor som är en aning vilse i livet, misslyckas kanske i skolan, kommer inte in på arbetsmarknaden senare i livet. Grupp fem utövar praktiskt taget inget våld alls men driver omkring i utkanten av gänget.

I diagrammet nedan beräknas kostnaderna för detta gäng under en 15-års-period, vilka totalt kan beräknas uppgå till cirka 290 miljoner kronor.

De socioekonomiska effekterna av en vit makt-rörelse under en 15-årsperiod

I nedanstående tabell åskådliggörs hur dessa kostnader fördelar sig över åren och belastar olika samhällsaktörer. En betydande kostnad, nästan 60 miljoner kronor, belastar försäkringskassan, vilket är ett uttryck för det utanförskap och de försörjnings- och omvårdnadskostnader som gäller vit makt-rörelsens offer men också

medlemmarna själva. Landsting och kommun har kostnader runt 35 miljoner kronor vardera för 15-årsperioden. Rättsväsendets kostnader uppgår till cirka 50 miljoner kronor. De största kostnaderna totalt sett är de produktionsförluster som uppstår, om totalt 91 miljoner kronor för perioden.

De socioekonomiska effekterna av en vit maktstruktur under en 15-årsperiod

	1	2	5	10	12	15
Arbetsförmedling	0	0	160 019	845 820	1 240 606	1 474 473
Försäkringskassa	185 592	2 501 046	10 384 051	26 858 212	34 803 298	59 959 181
Kommun	809 156	1 699 691	9 187 891	20 561 250	25 929 672	34 565 032
Landsting	255 240	2 278 425	8 782 710	22 280 030	28 723 510	36 375 670
Rättsväsendet	468 672	1 684 872	12 254 037	34 129 379	45 145 780	52 434 617
Övriga	47 792	220 669	1 595 620	5 500 938	10 311 542	13 668 123
Produktionsvärde	482 400	4 506 334	20 540 876	57 445 709	75 750 768	91 778 442
Summa	2 248 852	12 891 037	62 905 205	167 621 337	221 905 175	290 255 538

Återigen blir det tydligt vad det kan vara värt att undvika dessa kostnader.

Att applicera kalkylen på situationen i Kungälv

Hur representativt är ett vit makt-gäng som detta för situationen i Kungälv? Som en del i studien låter vi en projektgrupp i kommunen göra en kartläggning av de individer som de själva mött under de

gångna åren. Av de cirka 450 individer som deltagit i arbetet inom Kungälvsmodellen kan 368 stycken identifieras på individnivå. Av dessa kan då 213 individer klassificeras utifrån våldsbenägenhet enligt den tidigare uppdelning i fem grupper, där grupp ett består av de mest våldsbenägna individerna. Resultatet i tabellen visar att det är ett fåtal av individerna som står för det mesta våldskapitalet.

Våldskapitalets bedömda fördelning i gruppen av 213 personer

	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3	Grupp 4	Grupp 5	Summa
Antal	12	23	34	44	100	213
Procent	6	11	16	21	47	100

Därefter genomför man samma analys av våldskapital för totalt 126 individer som

man bedömer vara starkt associerade med vit makt-miljön.

⁴ Se Nilsson & Wadeskog, *Gatuväldets ekonomi, del 2. Effekter på kommun och samhälle, fallet Södertälje*. SEE & Hjärnkraft, 2012

*Väldskapitalets bedömda fördelning i gruppen av
126 personer associerade till vit makt rörelsen*

	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3	Grupp 4	Grupp 5	Summa
Antal	7	11	24	28	56	126
Procent	6	9	19	22	44	100

En retroaktiv bedömning av den målgrupp som ingått i Kungälvsmodellen visar i grova drag att den är drygt dubbelt så stor som den grupp kalkylen ovan är baserad på. Detta med en ungefärlig fördelning av väldskapitalet eller våldsbenägenheten mellan individerna så som i vår kalkylgrupp. Det är därför rimligt att anta att kalkylen ur detta perspektiv inte överdriver effekterna av arbetet inom Kungälvsmodellen. Snarare ligger vi, om vi utgår från antalet individer, på en nivå som endast skulle kunna vara hälften av den faktiska.

Till detta kommer ytterligare ett förhållande, nämligen det om värdet av att interventionen sker i unga år. Vår kalkylgrupp

utgår från ett icke interventionsalternativ, det vill säga vad som sannolikt händer om man inget gör. Erfarenhet från andra studier visar att just uppbyggnaden av väldskapitalet bland unga sker som intensivast under perioden mellan 15-22 år. Gång på gång ser vi att det under denna period i livet sker ett kraftigt accelerationsförlopp av utanförskapet som stundtals två- eller tredubblat våldsbenägenheten. Man kan alltså anta att om man skulle värdera de unga som ingått i Kungälvsmodellen vid en senare tidpunkt i livet, så skulle deras våldsvärden utan projektets existens med största sannolikhet vara betydligt högre.

8. Kungälvsmodellen – en social investering med god avkastning

Vi har nu utifrån ett antal exempel diskuterat vad olika former av våld kan komma att kosta utifrån ett samhällsperspektiv. Denna kunskap tar vi nu med oss när vi fortsätter arbetet med att beräkna kostnader och vinster med det arbete som bedrivs inom Kungälvsmodellen.

Tabellen nedan illustrerar de ungefärliga personalkostnaderna för en elevgrupp under 2012.

Förutom personalkostnader uppstår kostnader för exkursioner om cirka 10 000 kronor per elev. Därtill kommer kostnader för material och mat under arbetet på hemmaplan vilket motsvarar cirka 1 000 kronor per person. De elevgrupper som man arbetar med inom Kungälvsmodellen består vanligen av upp till 24 individer, och vi kan då baserat på detta beräkna att kostnaden per elev uppgår till cirka 29 500 kronor. Detta kan å ena sidan jämföras med en ”normal skolpeng” per elev, som ofta upp-

går till cirka 70 000 kronor, å andra sidan med de kostnader som uppstår till följd av en aktiv vit makt-rörelse.

Om vi då utgår från att man under årens lopp arbetat med cirka 450 elever till en kostnad per elev på 29 500 får vi fram att den samlade (odiskonterade) kostnaden blir cirka 13 miljoner kronor ($29\,500 \times 450 = 13\,300\,000$). Vinsten så här långt kan uttryckas som att man har satt stopp för framväxten av ett vit makt-gäng. Ett sådant gäng som potentiellt skulle kunna generera samhällskostnader på upp emot 290 miljoner kronor, vilket är 20 gånger mer än vad arbetet inom Kungälvsmodellen hittills har kostat. Enkel överslagsberäkning ger vid handen att om Kungälvsmodellen under dessa 15 år reducerar effekterna av ett sådant gäng med 5 procent passerar man ur ett strikt ekonomiskt perspektiv ett samhälleligt break-even.

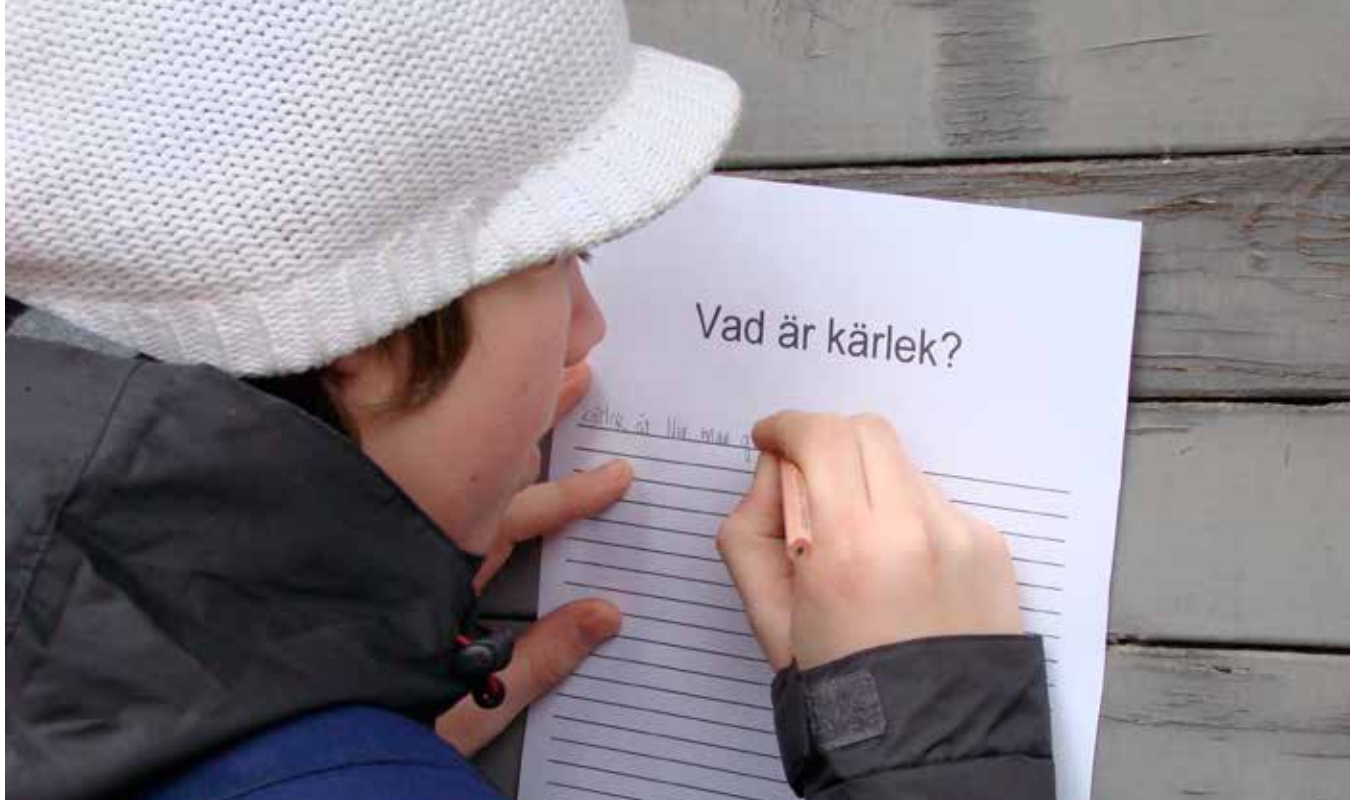
Dilemmat är att vi inte med säkerhet kan veta hur det kommer att gå

Då man ska göra insatser kring en verksamhet som berör vit makt-miljön uppstår ofta en diskussion kring kostnaderna. Ofta ser man de direkta kostnaderna och man vet också vilket kostnadsställe som kommer att belastas. Vinsterna av en insats är mycket mera otydliga och de kommer förmodligen att gynna ett flertal olika aktörer och ske under flera år in i en obestämd framtid.

Haken är att vi aldrig med säkerhet kan säga att dessa vinster har gjorts eller kommer att kunna göras. Vad vi kan göra är att påvisa kostnaderna för att inget göra, liksom påvisa de effekter av arbetet inom Kungälvsmodellen som vi tycker oss se. Vi kan aldrig med säkerhet påstå att Kungälvsmodellen varit den enda faktorn som lett till att vit makt-rörelsen mer eller mindre försvunnit i Kungälv. Men indikatorerna är många.

Först och främst att Kungälvsmodellens fokus numera inte längre behöver vara att få unga att lämna vit makt-rörelsen (ett reparativt arbetssätt) utan att det numera handlar om att arbeta preventivt. Idag finns i stort sett ingen aktiv vit makt-rörelse i Kungälv och arbetet handlar numera om att förhindra uppkomsten av en sådan rörelse.

Vi skapar med denna studie förutsättningar för att väga vad en kostnad för en insats likt Kungälvsmodellen kan uppgå till i relation till kostnaden för vad som händer om man inte gör något, det vill säga priset för icke-intervention. Sedan är det upp till beslutsfattare att väga insatser och risker mot möjligheter och vinster. Ambitionen med den typ av kalkyler vi gör i rapporten är att vid sidan av alla sociala mål med att bekämpa intoleranta rörelser också på ett tydligt och transparent sätt ta ställning till den ekonomiska rationaliteten i ett sådant beslut.

9. Att tänka framåt och se värdet av sociala investeringar

Den viktigaste tillgång ett samhälle har är de människor som lever där och det sätt de umgås på och bemöter varandra. I ekonomisk teori kallas detta för humankapital och socialt kapital. Det sistnämnda speglar den tillit, de relationer och det förtroende som råder i ett samhälle. Det beskriver utifrån ett samhälle upplevs som tryggt att leva i eller inte, och utgör även en grund för ekonomisk utveckling. I ett samhälle som präglas av ett svagt socialt kapital gäller inga avtal, mutor förekommer och medborgarna litar varken på varandra eller på myndigheter.

Intoleranta strukturer och destruktiva subkulturer har en förmåga att gröpa ur detta sociala kapital, skapa otrivsamma miljöer, och därmed förorsaka samhällskostnader på både kort och lång sikt.

Vår bild är att arbetet inom Kungälvsmodellen bidrar till att stärka det sociala kapitalet i Kungälv. Vi tror också att det finns andra kommuner som skulle ha glädje av att satsa på denna typ av sociala investeringar för att bygga ett ännu bättre samhälle att leva i. Ett samhälle där relationer, trygghet och tillit har ännu större tyngd än idag.

Den socioekonomiska kalkylmodell

vi arbetar med i rapporten Intoleransens pris hjälper oss att se och förstå detta. Den kan vara ett av många hjälpmedel som kan bidra till ökad kunskap bland beslutsfattare om de samlade socioekonomiska effekterna av icke önskade sociala fenomen. Modellen visar att icke-interventionsalternativet inte bara leder till oönskade sociala förhållanden utan också till höga och onödiga samhällskostnader. Sammanfattningsvis skulle vi våga påstå att arbetet inom Kungälvsmodellen gör och har gjort skillnad. Mest påtagligt för alla de individer som deltar och har deltagit i projektet. Men kanske allra viktigast genom att klimatet kring toleransfrågorna har förändrats i kommunen.

Vårt bidrag blir att öka medvetenheten om priset för våldet i det offentliga rummet som en vit makt-rörelse står för, genom att belysa och konkretisera de enorma summor av våra gemensamma resurser som våldets offer och förövare kostar. Att genom preventiva insatser förhindra eller reducera såväl subkulturens framväxt som den våldsutövning som den genererar är heller inte bara mänskligt önskvärt. Det är dessutom en utomordentligt lönsam affär för samhället om man betänker alternativen.

*Intolerans har ett högt pris. Inte bara i mänskligt lidande –
det kostar också enorma summor av våra gemensamma resurser.*

I rapporten *Intoleransens pris* sätter nationalekonomerna Eva Nilsson Lundmark och Ingvar Nilsson fokus på de samhällskostnader som våldsutövande vit makt-rörelser beräknas orsaka. Med hjälp av sin socioekonomiska kalkylmodell räknar de också fram värdet av preventiva och långsiktiga insatser som kan förhindra eller reducera framväxten av denna typ av rörelser. Inte minst jämför de med vad det kostar att *inte* ingripa.

En viktig ambition med denna rapport är att bygga upp en förståelse och kunskap hos landets beslutsfattare kring vikten av att ha ett socialt investeringsperspektiv på dessa frågor. För att underlätta steget från tanke och insikt till handling tar rapporten avstamp i en verklig händelse, mordet på John Hron 1995 i Kode utanför Kungälv. Detta för att visa på vad kloka och modiga beslut tillsammans med ett förebyggande och långsiktigt arbete i en kommun kan leda

till, i det här fallet Kungälv kommun. Effekterna för Kungälv del så här långt är att man inte längre behöver arbeta för att få unga att lämna vit makt-rörelsen, eftersom inga ungdomar rekryteras.

Vår övertygelse är att fler kommuner skulle kunna ha glädje av att satsa på denna typ av sociala investeringar för att bygga ett bättre samhälle. Inte bara för att det är önskvärt ur ett mänskligt perspektiv. Med rätt åtgärder kan det också bli en lönsam affär för samhället.

Rapporten *Intoleransens pris* är framtagen av Eva Nilsson Lundmark och Ingvar Nilsson på uppdrag av Stiftelsen Teskedsorden, Stiftelsen Expo och Kungälv kommun.

Rapporten i sin helhet och som sammanfattning finns att beställa/ladda ner på www.toleransprojektet.se

**För mer information besök
www.toleransprojektet.se**